

Bronzealderens offerfund af flintredskaber

Af Klaus Ebbesen

Cand. theol. Ludvig Zinck har betydet meget for Nordvestsjælland arkæologi. Det var netop her han sammen med vennen Lund reddede mange oldtidsfund fra at gå til grunde, – og det var her, han undersøgte et stort antal gravhøje, særlig dysser og jættestuer fra yngre stenalder, men også anlæg fra en senere del af oldtiden. Selv skrev han kun om en enkelt af undersøgelserne: oldtidshøjen Samsingbanken ved Kalundborg. Afhandlingens videnskabelige værdi var imidlertid lille, hvad også gælder for hans øvrige arkæologiske produktion.¹ L. Zincks indsats ligger i hans utrættelige samleriver, hvorved han sikrede mange vigtige fund til sin privatsamling, der senere – ved hjælp af en ekstraordinær finanslovsbevilling – købtes af Nationalmuseet i København. Den omfatter mere end 2000 oldsager næsten alle veloplyste både hvad angår findesteder, fundomstændigheder m.v.

I L. Zincks samling findes også to store, meget grove flækkeknive (fig. 1). De er begge venstrevendte, 11-13 cm lange og med tydelige mærker efter brug på den venstre kant.² De er fundet sammen under en sten på marken ved Gåsetofte i Raklev sogn. De tilhører en type, som er velkendt fra oldtiden, – nemlig flintknivene, og deres brugspor på den ene kant viser, at de faktisk også har været brugt. Den aflange retouche på den modsatte kant har skullet lette fastgørelsen til knivskaftet.

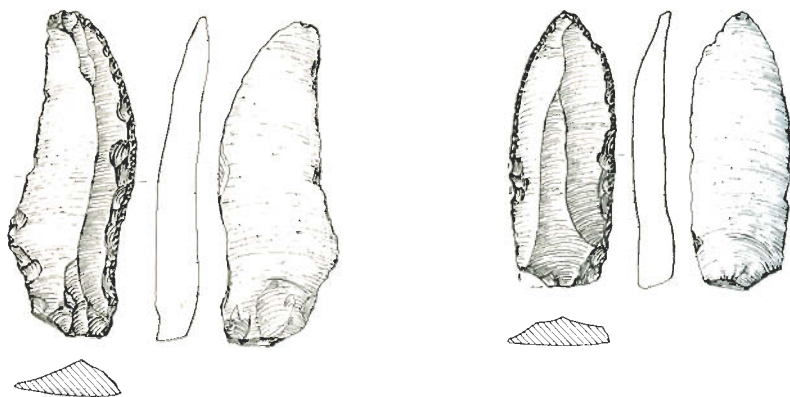

Fig. 1. Offerfund af 2 flækkeknive. Fra Gåsetofte, Raklev sg. 1:3. Hemning Ørnsnes del.

Nogle år efter Zineks død i 1902 fremkom i Nordvestsjælland et fund af lignende grove flintredskaber. Ved tørvegravning i en mose i Asnæs Åsevang, Asnæs sogn, fandtes 1909 10 grove skiveredskaber (fig. 2 a-c). De lå ca. 1 m dybt i mosen og spredt over et område, ca. 1,25 m i diameter. Der sås ingen sten til markering af stedet, så lidt som der fremkom andre flintsager i nærheden. Skiverne er måske alle slået af samme blok og 7 har endnu dele af flintknoldens oprindelige kalkskorpe siddende på oversiden. De er fra 8,5 cm til 12,0 cm lange; fra 5,5 cm til 8,0 cm brede og tykkelsen varierer fra 1,5 til 2,9 cm. De to må karakteriseres som knive, resten som skraber, mindst de to heraf som dobbeltskrabere.³

Skal disse to fund placeres inden for en bestemt af oldtidens periode, er man henvist alene til beslægtede fund og til en iagttagelse af genstandene selv. I hverken i Gåsetofte eller i Asnæs Åsevang fandtes der andre redskaber, som kan hjælpe ved dateringen.

Et lignende fund af grove flintredskaber er for nogle år siden fremkommet i Vestjylland ved de store undersøgelser af oldtidsboplader. Fundet blev gjort i hus XII ved Spjald, ikke så langt fra Ringkøbing.⁴ I et stolpehul fandtes der 5 grove flækkeknive og én skiveskraber samt harpiksmasse. Huset er dateret til yngre bronzealder. Betragter man genstandene selv, bliver dateringen til yngre bronzealder underbygget.

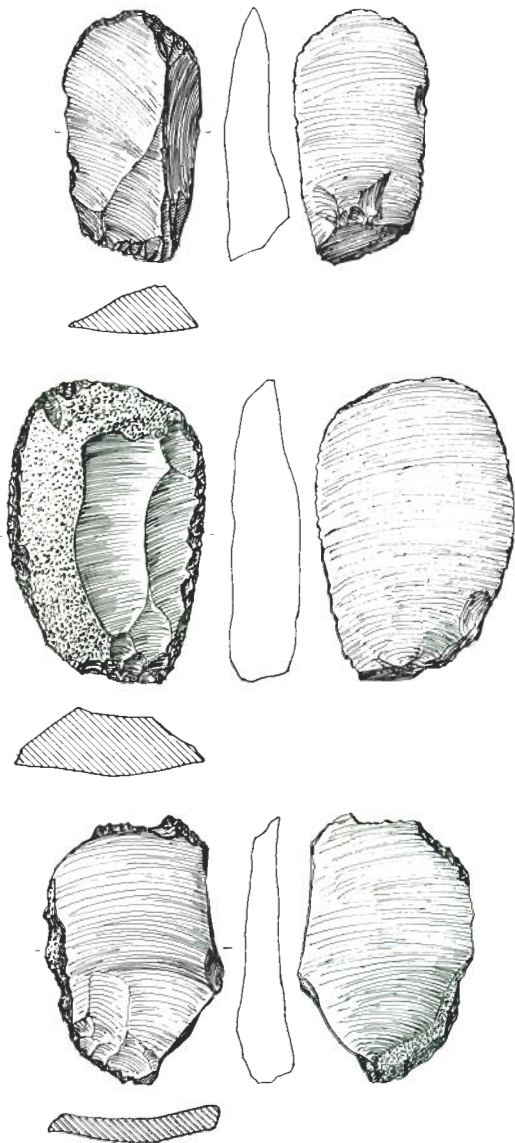

Fig. 2a-c. Offerfund af 10 flintredskaber. Fra Asnes Asecang, Asnes sg. 1:3. Henning Ørnsnes del.

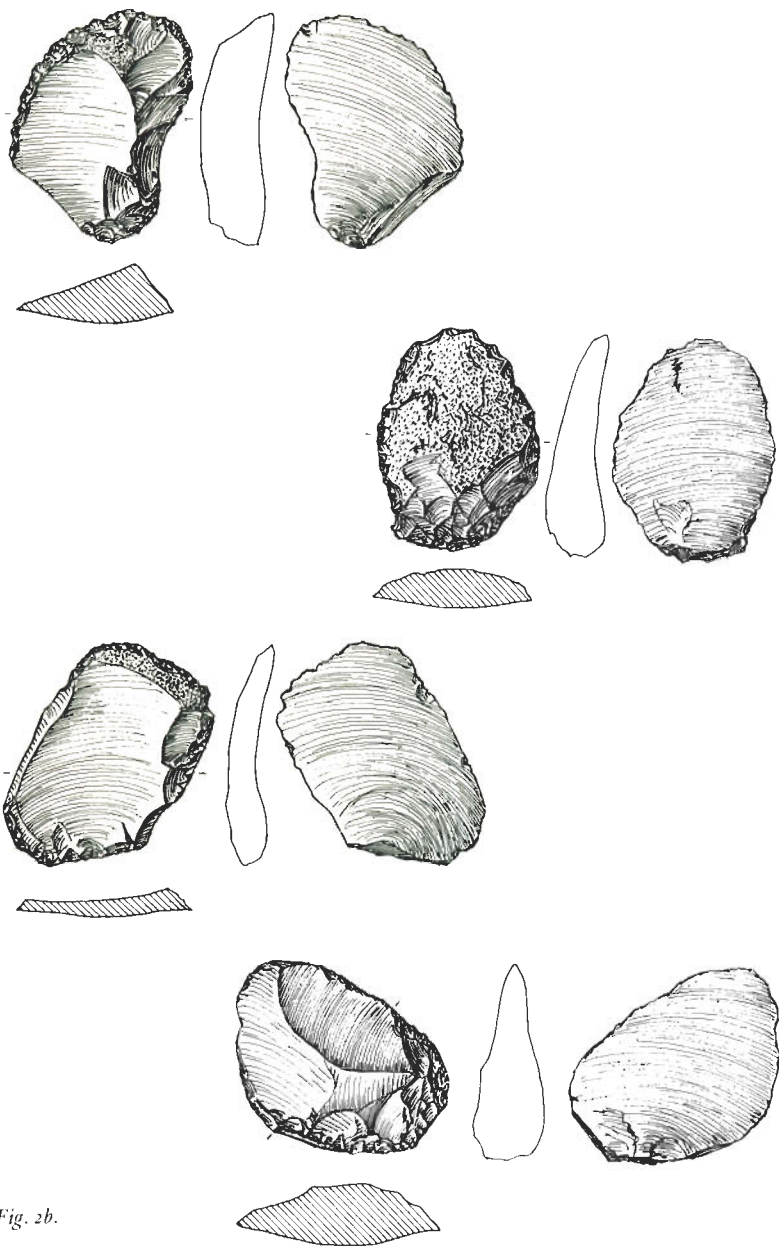

Fig. 2b.

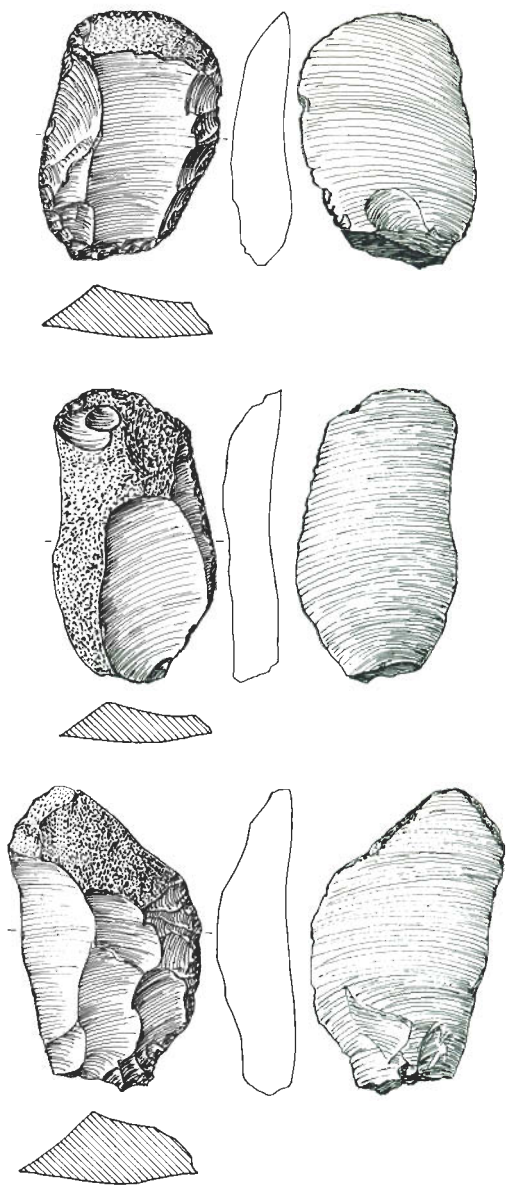

Fig. 2c.

Fig. 3. Offerfund af 10 flækkeknive. Fra Knardrup Bro, Gantløse sg. Lemart Larsen fot.

Umiddelbart ville mange måske være tilbøjelige til at placere disse fund af flintgenstande i stenalderen. Den meget grove flintteknik, hvorved genstandene er afslået af flintblokken og tilhugget er imidlertid helt atypisk for både tragtbægerkulturen (tidlig- og mellemneolitisk tid) og enkeltgravskulturen (yngre neolitisk tid), for slet ikke at tale om den senneolitiske kultur, hvis flintteknik er forfinet næsten til det formfuldendte. Særlig er skivernes og flækkernes tykkelse ved slagbulen på ca. 1,5-2 cm afgørende, idet så tykke afslag kun undtagelsesvis optræder inden for de neolitiske kulturer og langt sjældnere bliver anvendt til redskaber.

Parallellertil den grove flintteknik og særlig redskabernes udifferentierede karakter findes derimod på bronzecalderbopladsen i Jyde-

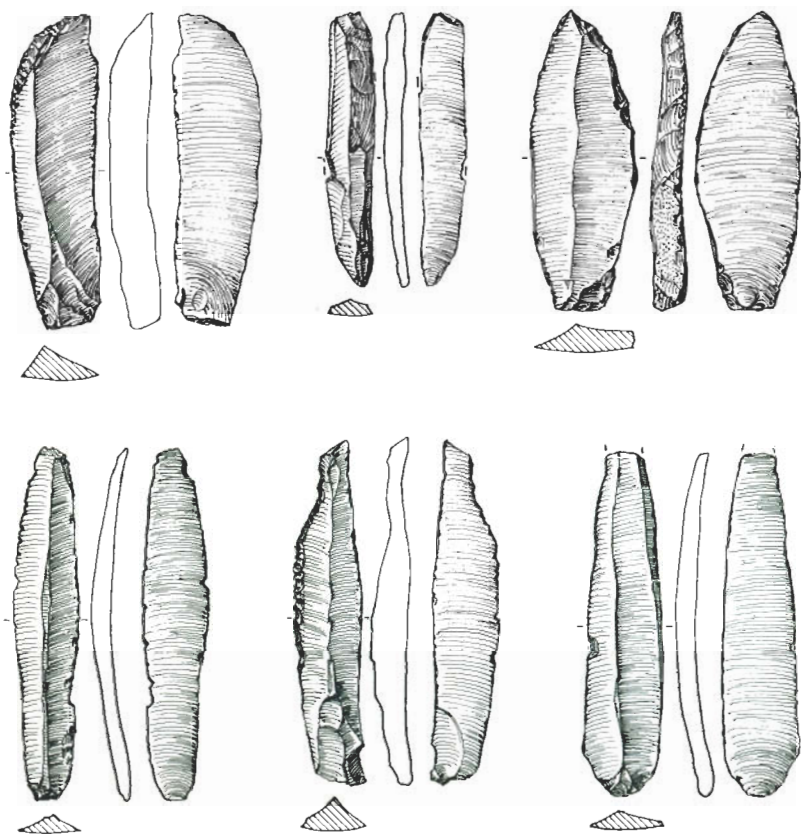

Fig. 4. Offerfund af 6 flækkeredskaber. Fra Businge på Møn. 1:3. Henning Ørsnes del.

rup Skov i Odsherred. Denne boplads, der er dateret til yngre bronzealder, udgravedes i slutningen af 1960-erne af Henrik Thrane. De flintredskaber, man fandt, svarer i teknikken til dem fra Gåsetofte og Asnæs Åsevang.⁵ Det samme gælder for flintredskaberne på de – i øvrigt forholdsvis få – andre bopladser fra yngre bronzealder som kendes.⁶ Afslagenes store tykkelse, deres uregelmæssige form, den hårde teknik, hvormed de er afslået, den grove retoucheringsteknik samt ikke mindst den forholdsvis ringe differentiering i forskellige redskabstyper er karakteristisk for flintinventaret på disse bopladser

Fig. 5. Offerfund af 8 flækkeknive og -segle. Fra Bregninge på Tåsinge. Svendborg Amts Museum fot.

fra yngre bronzealder. En placering af fundene fra Gåsetofte og Asnæs Åsevang i yngre bronzealder – eller tidsrummet ca. 1.000-500 f.v.t. – må derfor anses for sikker. Derimod synes det ikke muligt at placere dem mere nøjagtigt inden for denne periode.

Disse to fund fra Nordvestsjælland står ikke helt isoleret, men fundene af grove flintredskaber fra yngre bronzealder har hidtil kun været sporadisk nævnt i litteraturen, hvor de så er blevet dateret til stenalderen.⁷

Ved Knardrup Bro i nærheden af Ganløse, Nordøstsjælland, fandtes i 1952 10 grove flækkeknive (fig. 3). De fremkom ved tørvegravning og lå tæt sammen i tørv. De 6 af knivene er højrevendte, de 4

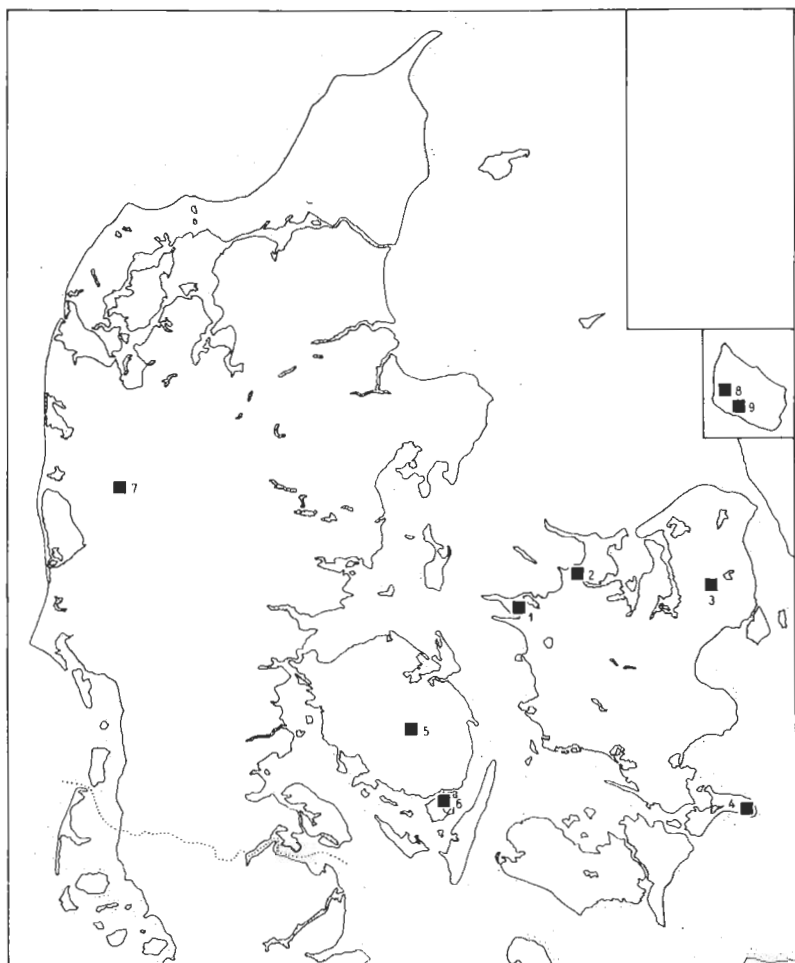

Fig. 6. Offerfund af flintredskaber fra yngre bronzealder. Numrene svarer til fundlisten.

fleste er fremkommet på øerne, men det kan skyldes tilfældigheder (fig. 6). 3 af fundene er gjort ved eller under en stor sten; 3 er fremkommet i et vådområde; ét er fundet ved en sten i et vådområde; ét på flad mark og endelig ét muligvis i et hus. Antallet af genstande va-

rierer fra 2 til ca. 20, uden at der er noget fast tal. Blandt redskaberne dominerer flækkeknivene klart, men også flækkesegle, skiveknive, skiveskrabere og flækker uden retouche kendes. To af fundene består udelukkende af flækkeknive, mens de andre er domineret af en enkelt redskabsform, – dog sådan, at der ofte indgår en eller flere andre redskabstyper i fundet. Det er endvidere karakteristisk, at fundene består af brugte redskaber. Det letter deres tolkning.

Tolkningen af de samlet nedlagte genstande på mark og i mose har været stærkt diskuteret siden arkæologiens barndom. To hovedalternativer har udkrystaliseret sig: enten offernedlæggelser til de højere magter eller hengemt vareforråd, der senere skulle tages op igen. Den sidste opfattelse – der vel nok har været inspireret af de historiske skattefund – har støttet sig til, at fundene ofte bestod af halvfabrikata og andre forarbejder; at der var tale om meget kostbare fund; at de var nedlagte i de flintrige områder, og at genstandene ofte var lavet af den samme person eller som ensartede serievarer. Ingen af disse argumenter kan anvendes på fundene fra Gåsetofte og Asnæs Åsvang, – eller de øvrige fund i denne gruppe. De repræsenterer ikke nogen stor værdi; der er ikke tale om serievarer, og hvad er vigtigere: der er tale om brugte genstande. Tolkningen som offerfund er derfor den eneste naturlige, – et forhold som også Chr. Blinkenberg pegede på i 1898, da han fremlagde Freltofte-fundet.

Man må se disse fund som de materielle levn efter en offerskik, hvor man efter udførelsen af et bestemt arbejde, rituelt har hengemt de dertil benyttede redskaber under en sten eller i et sumpet område. Fundene med flækkesegle kan naturligt opfattes som høstofre. Hvad flækkeknivene og skiveskraberne har været brugt til, er vanskeligere at afklare – specielt fordi flintredskaberne fra yngre bronzealder endnu er så dårligt kendt. For flækkeknivene, der jo er meget stærkt slidte, kan der muligvis være tale om afkvistning af træerne i den sene eftersommer, for skiveskraberne kan man forestille sig tilskæring af bestemte trægenstande. I hvert fald synes disse redskaber at være anvendt til ganske dagligdags aktiviteter.

Når talen falder på offerfundene fra yngre bronzealder tænker de fleste på de fornemme guldsåle, lurerne, de importerede bronzeskjold og -spande, de rige fund af kvindesmykker eller mandsredska-

Fig. 7. Offerfund af skæftet flækkesegnl fra Stenild Mose i Nordjylland. Nationalmuseet fot.

ber. Selv i en ny, videnskabelig afhandling om yngre bronzealders depotfund – endda anskuet ud fra en kildekritisk synsvinkel – kan man finde denne énsidige fokusering på metalgenstandene og pragtfundene.¹² De udgør imidlertid kun en del af offerfundene fra yngre bronzealder og repræsenterer vel blot de socialt ledendes offerhandlinger.

Ovenfor er beskrevet de samlede offernedlæggelser af to eller flere flintgenstande, foretaget i yngre bronzealder. Samtidig hermed foregår imidlertid en væsentlig større nedlæggelse af blot enkeltgenstande af flint eller sten. Den fornemste repræsentant for denne gruppe er seglen fra Stenild Mose – utvivlsomt også et høstoffer fra denne tid (fig. 7). Fra nord- og midtjyske moser kendes endvidere en nok så fascinerende samtidig fundgruppe af indtil meterlange fletninger. Der kendes i dag ca. 10 af disse fund, som nævnt alle fra den mellemske del af Jylland.¹³ Det er næppe helt forkert at tolke dem som materielle levn efter brude- eller frugtbarhedsritualer.¹⁴ Billedet af

offerskikken i yngre bronzealder er således væsentlig mere varieret end man sædvanligvis forestiller sig. Det er næppe for meget sagt, at ethvert vigtigt vendepunkt i årstidernes skiften – i den menneskelige udvikling eller i menneskenes udnyttelse af naturen har krævet sin bestemte ritus. Desværre er det kun de færreste af disse offerhandlinger, som har sat sig spor i det arkæologiske kildemateriale. Men offerfundene fra Gåsetofte og Asnæs Åsevang er med til at udvide vor viden om dem.

FUNDLISTE

1. Gåsetofte, Raklev sg., NV-Sjælland. (NMZ. 282-3). – Fig. 1.
2. Asnæs Åsevang, Asnæs sg., NV-Sjælland. (NMA 25.135). – Fig. 2 a-c.
3. Knardrup Bro, Ganløse sg., NØ-Sjælland. (Privateje – NMJ. 2370/78). – Fig. 3.
4. Businge, Magleby sg., Møn. (NMA 12.733). – Fig. 4a-b.
5. Freltofte, Nr. Lyndelse sg., Fyn. (NMA 14.119-28). – Chr. Blinkenberg, Skæftede Stenalderens Redskaber. Aarbøger 1898: 152, fig. 13.
6. Bregninge, Bregninge sg., Tåsinge. (Svendborg Amts Museum 14.866-873). – Fig. 5.
7. Spjald, hus XII, stolpehul 1, Brejninge sg., Vestjylland. (NMJ. 436/71). – Upubl.
8. Dalsgård, Nyker, Bornholm. (NMA 873). – Upubl.
9. J.L. Strandgård, Nylarsker, Bornholm. (NMA 20.899-908). – Upubl.

NOTER

1. L. Zinck, Oldsagsfundene i de gamle Flodgruslag navnlig ved Amiens og Abbeville. Aarbøger 1867: 283-370. – L. Zinck, Om de sidste Aars Opdagelser af forhistoriske Mindesmærker til Belysning af Menneskeslægtens tidligste Optræden i Indien. Aarbøger 1869: 339-68. – L. Zinck, Bronzefolkets Gravhøje og deres Forbindelse med Stenalderens Grave. Aarbøger 1871: 1-84. – L. Zinck, Stenalderstudier I-III. Kbh. 1890-1901. – L. Zinck, I Anledning af Dr. Sophus Müllers »Den gamle Strid mod Stenalderens Deling«, Kbh. 1891.
2. NMZ. 282-3. – 1) En flækkekniv med en regelmæssig retouche på den højre kant, brugsspor på den venstre. 11,0 cm lang, 4,0 cm bred og 1,6 cm tyk ved slagbulen. – 2) En flækkekniv med en regelmæssig retouche på den højre kant, brugsspor på den venstre. 13,0 cm lang, 5,0 cm bred og 1,7 cm tyk ved den delvis afsprængte slagbule. De vejer tilsammen 0,167 kg.
3. NMA 25.135. – 1) En skiveskraber med en 8,0 cm lang skraberæg i den øvre ende, 7,5 cm lang, 8,5 cm bred og 2,8 cm tyk ved slagbulen. – 2) En skiveskraber med skorpe på oversiden og en 9,0 cm lang, uregelmæssig skraberæg i den øvre ende, 9,0 cm lang, 8,0 cm bred og 1,5 cm tyk ved slagbulen. – 3) En skiveskraber (?) med retouche på den venstre kant. På den øvre ende ses en 2,5 cm lang retouche lavet bagfra og derved en 3,0 cm lang retouche lavet oppefra, 11,0 cm lang, 7,5 cm bred og 2,0 cm tyk ved

- slagbulen. – 4) En skivekniv med en 8,0 cm lang retouche på den højre kant og med skorpe på oversiden. 12,0 cm lang, 6,5 cm bred og 1,8 cm tyk ved slagbulen. – 5) En skiveskraber med en 8,5 cm lang skraberæg på den øvre ende. 10,0 cm lang, 5,5 cm bred og 2,5 cm tyk ved slagbulen. – 6) En skiveskraber (?) med skorpe på oversiden. I den øvre ende ses en 6,0 cm lang retouche; på venstre kant ses en 5,0 cm lang retouche og på den højre en 4,0 cm lang retouche. 10,0 cm lang, 7,0 cm bred og 2,3 cm tyk ved slagbulen. – 7) En dobbeltskraber (?) med skorpe på oversiden. På venstre kant ses en 4,0 cm lang retouche; på den højre en 7,0 cm lang retouche. 9,0 cm lang, 6,5 cm bred og 2,6 cm tyk ved slagbulen. – 8) En skiveskraber med skorpe på oversiden. I den øvre ende og langs den venstre kant ses en retouche. 9,5 cm lang, 7,5 cm bred og 2,5 cm tyk ved slagbulen. – 9) En dobbeltskraber (?) med skorpe på oversiden. På den venstre kant ses en 11 cm lang retouche, på den højre en ligeledes 11 cm lang retouche. 12,0 cm lang, 8,0 cm bred og 2,0 cm tyk ved slagbulen. – 10) En skivekniv med skorpe på oversiden. På den højre kant ses en 4,0 cm lang, meget grov retouche, på den venstre kraftige brugsspor. 12,0 cm lang, 8,0 cm bred og 2,0 cm tyk ved slagbulen. Fundet vejer 1,524 kg.
4. N.M.j.nr. 436/71. – Jeg er professor, dr. phil. C. J. Becker taknemmelig for at have gjort mig opmærksom på dette fund, samt givet mig tilladelse til at nævne det her. Også mag. art. Karsten Davidsen, Københavns Universitet, har med sædvanlig beredvillighed henledt min opmærksomhed på fund af denne slags.
5. H. Thrane, En bronzeladertopplads ved Jyderup Skov i Odsherred. Nationalmuseets Arbejdsmark 1971: 141-64.
6. C. Neergaard, Haag-fundet. Aarbøger 1908: 273-352. – S. Müller, Bopladsfund fra Bronzealderen. Aarbøger 1919: 35-105. – H. C. Broholm, Danmarks Bronzealder IV. 1949: 149 ff. – J. Brøndsted, Danmarks Oldtid II, 1958: 253 ff og fundliste s. 302-3.
7. S. Müller, Votivfund fra Sten- og Bronzealder. Aarbøger 1886: 229. – C. Blinkenberg, Skæftede Stenalderes Redskaber. Aarbøger 1898: 152, fig. 13. – J. Brøndsted, Danmarks Oldtid I, 1938: 196 og 351.
8. Vedr. dette fund og de følgende: se fundlisten.
9. N.M.A. 12.733. – 1) En flækkekniv med retouche på det meste af højre kant. På venstre kant ses brugsspor og midt på: et som skærende æg slet parti, ca. 4,5 cm langt. 11,7 cm lang, 4,3 cm bred og 1,4 cm tyk ved slagbulen. – 2) En flække, afbrudt opadtil og med svag retouche på kanterne. Nu 13,5 cm lang, 3,2 cm bred og 1,0 cm tyk. – 3) En flækkekniv med retouche på den venstre kant og den øvre ende. På den højre kant ses brugsspor. 12,3 cm lang, 3,5 cm bred og 1,7 cm tyk ved slagbulen. – 4) Stikkellignende flække. Midt på venstre kant ses en sandsynligvis sekundær kær. 11,0 cm lang, 1,9 cm bred og 0,6 cm tyk. – 5) En flækkekniv med en ca. 9,0 cm lang retouche på den ene kant. På højre ses brugsspor. 13,7 cm lang, 2,8 cm bred og 1,5 cm tyk ved den afsprængte slagbule. – 6) En flække med brugsspor på de lange kanter. 14,2 cm lang, 2,7 cm bred og 0,7 cm tyk. Fundet vejer 0,279 kg.
10. Chr. Blinkenberg, Skæftede Stenalderes Redskaber. Aarbøger 1898: 152 fig. 13. – Fundet vejer 0,993 kg. Kun et af redskaberne er sandsynligvis en flækkekniv, resten segle.
11. Forfatteren har ikke systematisk registreret denne fundgruppe på provinsmuseerne, hvorfor der kan gemme sig flere fund her.
12. Kr. Kristiansen, En kildekritisk analyse af depotfund fra Danmarks yngre bronzealder (periode IV-V). Aarbøger 1974: 119-160.
13. H. C. Broholm, Danmarks Bronzealder II. 1943: 254 ff. – J. Brøndsted, Danmarks Oldtid II, 1938: 277 – Fillige en del fund på provinsmuseerne.
14. H. Hougen, Vindumhede-fletningene og Kjørlighetsknop. Kuml 1956: 86-98.